ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی در دوران شیوع کووید ۱۹ از دیدگاه دانشجویان، اساتید و مدیران آموزشی: یک مطالعه‌ی کیفی

محدثه صدری[۱]، پروین چراغی[۲]، امین دوستی ایرانی[۳]، محسن علی‌آبادی[۴]، مریم افشاری[۵]

۱. دانشجوی دکترای تخصصی، سالمندشناسی، گروه سالمندشناسی، دانشکده سلامت اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.
۲. گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی همدان؛ گروه سالمندشناسی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی تهران، تهران، ایران.
۳. گروه اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، پژوهشکده علوم و فناوری بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران.
٤. گروه بهداشت حرفه‌ای، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات بهداشت و ایمنی شغلی، پژوهشکده علوم و فناوری بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران.
۵. گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، پژوهشکده علوم و فناوری بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران.

چکیده

مقدمه: شیوع بیماری کووید ۱۹ دانشگاه‌ها را با چالش‌های بی‌شماری در زمینه‌ی آموزش دانشجویان رو به رو ساخت. لذا، مطالعه‌ی حاضر با هدف تبیین معیارهای ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی در دوران شیوع کووید ۱۹ از دیدگاه دانشجویان، اساتید و مدیران آموزشی در دانشگاه علوم پزشکی همدان انجام گردید.

روش‌ها: پژوهش حاضر یک مطالعه‌ی کیفی با استفاده از رویکرد تحلیل محتوای کیفی بود. مطالعه با مشارکت ۳۰ نفر از دانشجویان، اساتید و مدیران آموزشی که از طریق نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب شده بودند، انجام شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از رویکرد Elo و Kyngas استفاده شد. همچنین برای افزایش اعتماد و اعتبار علمی نتایج از روش‌های لینکلون و گوبا استفاده شد.

یافته‌ها: ١٦ نفر دانشجو در مقاطع تحصیلی مختلف، ۱۰ استاد و ٤ مدیر آموزش در مطالعه شرکت کردند. پس از جمع‌آوری مصاحبه‌های عمیق و تحلیل آن‌ها در مرحله‌ی اول در مجموع ۱۹۳ کد اولیه استخراج گردید. با توجه به اهداف مطالعه، کدهای اولیه مشابه با هم ادغام شد و به تدریج مراحل تلخیص کامل و در طبقات مربوطه جایگذاری گردید. در بررسی ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی مجموعاً سه طبقه اصلی ضوابط آموزشی فراگیران، ضوابط آموزشی اساتید و ضوابط سازمان و تعداد ۲۷ زیر طبقه گزارش گردید.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج مطالعه، مشخص شد که چالش‌های آموزش مجازی جنبه‌های متنوعی دارد. این بنابراین با توسعه‌ی زیرساخت‌های لازم، تولید و به اشتراک‌گذاری نرم‌افزارهای آموزشی تعامل‌محور و استفاده از تجربیات دیگر سازمان‌ها و سایر کشورها می‌توان تأثیر این نوع آموزش را افزایش داد.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه، چالش‌های آموزشی، آموزش مجازی، کووید ۱۹، مطالعه‌ی کیفی.

نویسنده مسئول: مریم افشاری، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، پژوهشکده علوم و فناوری بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی همدان.

ORCID:
0000-0001-5967-7575

Email:
afshari_m20@yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۳/۱۳ **پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۸/۱۱**

ارجاع: صدری محدثه، چراغی پروین، دوستی ایرانی امین، علی‌آبادی محسن، افشاری مریم. ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی در دوران شیوع کووید ۱۹ از دیدگاه دانشجویان، اساتید و مدیران آموزشی: یک مطالعه‌ی کیفی. راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی. ۱۴۰۱؛ ۹(۲):۱۱-۱۹.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

مقدمه

دانشگاه‌ها به عنوان یک نظام اجتماعی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشند و در صورتی می‌توانند وظیفه‌ی حساس خود را در تعلیم و تربیت دانشجویان به نحو احسن انجام دهند که سازمانی سالم و پویا داشته باشند (۱،۲). این در حالی است که شیوع بیماری کروناویروس دانشگاه‌ها را با چالش‌های بی‌شماری در زمینه‌ی آموزش دانشجویان رو به رو ساخته است (۳).

پدیده‌ی اپیدمی کرونا یک بحران گسترده در سلامت مردم جهان محسوب می‌شود و منجر به تغییرات اساسی در طرز زندگی عادی انسان‌ها در مقیاس وسیع شده است (۴،۵). در همین راستا، بخش آموزش در دانشگاه‌ها به دنبال تعطیلی ناشی از اپیدمی ویروس کرونا دچار مشکلات و چالش‌هایی جهت تدریس به دانشجویان گردید (۶).

ایران نیز از جمله کشورهایی بود که از همان روزهای نخست، استفاده از شیوه‌های مختلف آموزش مجازی را به عنوان جایگزین آموزش حضوری در دانشگاه‌ها در دستور کار نظام آموزش عالی قرار داد (۷،۸).

با این حال گنجاندن ابزارهای آموزش مجازی و استفاده از این ابزارها، نظام آموزشی را با موانع زیادی در سه سطح کلان، میانی و خرد از جمله داشتن تفکر راهبردی مدیران و برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاری نامطلوب، ضعف فناوری آموزشی و مدیریت ناکارآمد، ضعف فناوری‌های معرفی شده، نداشتن استقلال و آزادی عمل و برهم خوردن بودجه‌بندی مطرح شده و ... رو به رو کرده است (۹).

گستره‌ی وسیع آموزش مجازی از یک سو و عدم نظارت و کنترل بر چگونگی و شرایط انجام این آموزش‌ها از دیگر سوی، مباحث جدیدی از جمله رعایت معیارهای اخلاقی را در این بخش به وجود آورده است که در گذشته برای آموزش سنتی و حضوری مدنظر نبودند. جریان آزاد ارتباطات مجازی، کمبود نظارت جامع و عدم کنترل اطلاعات موجب سوءاستفاده‌های آنلاین شده است، از این رو، یکی از مواردی که امروزه به دنبال آموزش مجازی در دانشگاه‌ها مطرح گردید بحث معیارهای اخلاقی در این نوع آموزش‌ها می‌باشد. در واقع اخلاق از موضوعاتی است که امروزه در تمامی حوزه‌ها مطرح است (۱۰). اخلاق در آموزش مجازی از حوزه‌های اخلاق حرفه‌ای می‌باشد. اگرچه هدف آموزش، رشد و شکوفایی انسان‌ها و تکامل آنان است اما رعایت مسائل اخلاقی به ویژه در آموزش‌های مجازی آنلاین به دلیل جریان آزاد و گستردگی ارتباطات بسیار مهم است. فراغت از دغدغه‌های اخلاقی در حوزه‌ی آموزش مجازی، مباحث فراوانی را به وجود آورده و می‌تواند مانع کارآمدی و اثربخشی سازمان‌های آموزشی شود و اساساً توجه به دغدغه‌های اخلاقی و عزم بر جلوگیری از مسائل غیراخلاقی منشأ نگرش و توجه به اخلاق در آموزش می‌باشد (۱۱).

در زمینه شناخت عمیق معیارهای ضوابط اخلاقی در آموزش مطالعات مقطعی و کیفی اندک بوده و بسیاری از متغیرهای مهم در این زمینه ناشناخته مانده‌اند که تنها با مطالعات کیفی قابل تبیین خواهند بود. پس از بررسی‌های انجام شده مشخص گردید که مطالعه گسترده‌ای که به بررسی و شناخت معیارهای ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی در دوران شیوع کووید ۱۹ برای جمعیت اساتید، دانشجویان و مدیران آموزشی پرداخته باشد، وجود ندارد. حال با توجه به شیوع بیماری کرونا و استفاده از آموزش مجازی در تمامی دانشگاه‌ها برای همه مقاطع و لزوم توجه هر چه بیشتر به مسایل و معیارهای ضوابط اخلاقی در این بعد از آموزش در بین دانشجویان و اساتید؛ مطالعه حاضر با هدف تبیین معیارهای ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی آنلاین در دوران شیوع کووید ۱۹ از دیدگاه دانشجویان، اساتید و مدیران آموزشی در دانشگاه علوم پزشکی همدان انجام شد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر یک مطالعه‌ی کیفی و با استفاده از رویکرد تحلیل محتوای کیفی بود که در طی تابستان ۱۴۰۰ و با مشارکت ۳۰ نفر از دانشجویان، اساتید و مدیران آموزشی شاغل در تمامی دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی همدان انجام شد. در این مطالعه مشارکت‌کنندگان از طریق نمونه‌گیری مبتنی بر هدف با حداکثر تنوع انتخاب شدند. نمونه‌گیری هدفمند یکی از روش‌های رایج در پژوهش‌های کیفی می‌باشد که محقق به صورت فعال براساس معیارهای از قبل مشخص شده و با توجه به سوال اصلی پژوهش اقدام به انتخاب شرکت‌کنندگان می‌نماید. بنابراین شرکت‌کنندگان با رویکرد حداکثر تنوع از هشت دانشکده انتخاب

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

شدند. در نهایت پس از اشباع داده‌ها در هنگام مصاحبه ۱۰ مدرس، ۱۶ دانشجو (کارشناسی، ارشد، دکترای حرفه‌ای و تخصصی)، ٤ نفر مدیر آموزش داوطلب که تجربه آموزش مجازی را به عنوان مدیر، مدرس یا فراگیر داشتند، وارد مطالعه شدند. در هر دسته از شرکت‌کنندگان ابتدا با یک شرکت‌کننده واجد شرایط مصاحبه شد و بقیه افراد در همان دسته به روش گلوله برفی و با هدایت شرکت‌کننده اول، انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از ۳۰ مصاحبه به زبان فارسی از طریق مصاحبه عمیق توسط محقق جمع‌آوری شدند؛ طبق قواعد مطالعات کیفی، نمونه‌گیری تا زمانی که با ورود فرد جدید به مطالعه، اطلاعات تازه‌ای حاصل نگردید و اشباع داده حاصل شد، ادامه یافت.

معیار ورود به مطالعه سابقه‌ی تدریس یا تحصیل در دوره آموزش مجازی بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق استفاده شد. مصاحبه شامل سؤالات دموگرافیک و یک سؤال کلی و باز درباره معیارهای ضوابط اخلاقی در آموزش مجازی در دوران شیوع کووید ۱۹ بود. کلیه‌ی مصاحبه‌ها به صورت انفرادی توسط یک نفر از اعضای تیم تحقیق اجرا گردید. زمان انجام هر مصاحبه، حدوداً بین ۳۰ تا ٤٥ دقیقه بود. تمام پاسخ‌های شرکت‌کنندگان، به صورت کلمه به کلمه، توسط محقق یادداشت گردید و همزمان با رضایت مصاحبه‌شونده صدای او نیز ضبط شد. برای افزایش کیفیت مصاحبه و حفظ موازین اخلاقی، تکنیک‌هایی مانند عدم شروع فی‌البداهه مصاحبه، ارائه بازخورد، پرهیز از القای نظرات به مصاحبه شونده، جلب اعتماد و قطع مصاحبه در صورت لزوم مورد توجه محقق قرار گرفت. جهت تحلیل داده‌ها در سه فاز مقدماتی، سازماندهی و گزارش‌دهی از رویکرد Elo و Kyngas استفاده شد (۱۲).

مطابق با این رویکرد، مراحل آماده‌سازی شامل: لزوم کسب مهارت‌های عمومی جهت مصاحبه، انتخاب استراتژی مناسب نمونه‌گیری، تصمیم‌گیری در مورد تحلیل آشکار یا پنهان محتوا، انجام مصاحبه‌ها و در نهایت رونویسی و غرق شدن در داده‌ها می‌باشد. همچنین با اطلاع قبلی کلیه‌ی مصاحبه‌ها ضبط گردید و پس از هر مصاحبه فایل صوتی ضبط شده با ذکر شماره مصاحبه به صورت کامل پیاده شد. سپس متون هر مصاحبه بازنویسی و چندین بار مرور گردید تا شناخت کلی از آن حاصل شود. در ادامه برای هریک از متون مصاحبه خلاصه تفسیری نوشته شد و نسبت به درک و استخراج معانی نهفته در آن اقدام گردید. در مرحله‌ی سازماندهی داده‌ها ایجاد ماتریس طبقه‌بندی تکوینی، پیش آزمایش ماتریس طبقه‌بندی، شکل‌گیری طبقات اصلی از کدهای اولیه و ایجاد پیوندهای عمومی بین طبقات فرعی و طبقه اصلی انجام شد. بر این اساس از متن مصاحبه‌ها، ۱۹۳ کد اولیه در خصوص ضوابط اخلاقی آموزش مجازی از دیدگاه شرکت‌کنندگان شناسایی شد. جهت ایجاد پیوند بین طبقات فرعی با طبقه‌ی اصلی و همچنین رفع تناقضات موجود در تفسیر، فرآیند بازگشت مکرر به متون صورت گرفت. همچنین پژوهشگران در نحوه جایگذاری کدهای اولیه و طبقات فرعی در چارچوب مفاهیم ضوابط اخلاقی موجود مکرراً به تبادل نظر پرداختند تا در نهایت طرح نهایی شکل گرفت. برای افزایش اعتماد و اعتبار علمی نتایج از روش لینکلون و گوبا استفاده شد که چهار معیار مقبولیت، تأییدپذیری، وابستگی و قابلیت انتقال را برای استحکام داده‌های کیفی لازم می‌داند (۱۳). جهت قابلیت ثبات، داده‌ها توسط دو پژوهشگر بازنگری گردید. همچنین سعی شد از طولانی شدن زمان جمع‌آوری داده‌ها (انجام مصاحبه‌ها) تا حد امکان خودداری و از همه‌ی مشارکت‌کنندگان راجع به یک موضوع پرسیده شود. برای تأییدپذیری مطالعه، فرآیند انجام کار در اختیار چند تن از محققین مطالعه قرار داده شد و صحت نحوه‌ی انجام پژوهش تأیید شد. در زمینه‌ی انتقال‌پذیری، دست‌نوشته‌ها، مصاحبه‌ها و واحدهای تحلیل همراه با کدهای اولیه استخراج شده به مشارکت‌کنندگان ارائه و نظرات تکمیلی آن‌ها اخذ، اصلاحات لازم انجام و نکات پیشنهادی لحاظ شد. استفاده از تلفیق روش (مصاحبه و یادداشت در عرصه) همراه با نمونه‌گیری با حداکثر واریانس (مصاحبه با اساتید، دانشجویان، مدیران از گروه‌های سنی و جنسی مختلف) و توصیف روشنی از بستر، نحوه انتخاب و ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان، جمع‌آوری داده و فرآیند تحلیل تصدیق، تأیید و انتقال‌پذیری داده‌ها را افزایش داد.

یافته‌ها

نتایج نشان داد که از ۱٦ دانشجوی شرکت‌کننده، ۹ نفر در مقطع کارشناسی، ٦ نفر کارشناسی ارشد و ۱ نفر دکترای تخصصی یا حرفه‌ای بودند. از ۱۰ استاد شرکت‌کننده، ٤ نفر استادیار، ٤ نفر دانشیار و ۲ نفر استاد

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

تمام بوند. همچنین ٤ نفر از مدیران آموزشی وارد مطالعه شدند. محدوده سنی شرکت‌کنندگان در مصاحبه بین ۱۹ تا ۵۲ سال با میانگین سنی و انحراف معیار ۱۱/۳٤±۳۵/٦ بود. محدوده‌ی سابقه‌ی کاری اساتید و مدیران آموزشی ۱ تا ۲۸ سال با میانگین و انحراف معیار ۹/۲٦±۱٤ سال بود. پس از جمع‌آوری مصاحبه‌ها و تحلیل آن‌ها در مرحله اول در مجموع ۱۹۳ کد اولیه استخراج گردید. با توجه به اهداف مطالعه، کدهای اولیه مشابه با هم ادغام شده و به تدریج مراحل تلخیص کامل و در طبقات مربوطه جایگذاری گردید.

در بررسی ضوابط آموزشی در آموزش مجازی از دیدگاه شرکت‌کنندگان در مجموع سه طبقه اصلی شامل ضوابط آموزشی فراگیران، ضوابط آموزشی اساتید و ضوابط سازمانی و تعداد ۲۷ زیرطبقه در قالب سه جدول گزارش گردید. در جدول ۱ که مربوط به بررسی ضوابط آموزشی فراگیران می‌باشد، دیدگاه اساتید در سه زیرطبقه‌ی الزامات آموزشی ارزشیابی، الزامات حضور در کلاس و انتظارات از دانشجو قرار گرفت. در خصوص الزامات امتحانی عدم ارتکاب به تقلب و داشتن صداقت به عنوان کدهای اولیه‌ی الزامات اخلاقی امتحانات مطرح شد. به عنوان مثال " در آزمون آنلاین به دلیل عدم شناسایی دانشجویان، کنترلی بر روی آن‌ها نیست در نتیجه تعهد و صداقت خود دانشجویان شرط اصلی در سلامت امتحانات است. استادیار مرد، ۳۰ ساله، کد ۱۸". در زیرطبقه انتظار از دانشجو، اساتید به مواردی چون متعهد بودن به شرایط کلاس آنلاین، مشارکت فعال در کلاس آنلاین، انجام تکالیف، رعایت اخلاق حرفه‌ای و آموزشی در قالب کدهای اولیه اشاره کردند. در این جدول دانشجویان به سه زیرطبقه شرایط حضور در کلاس، الزامات ارزشیابی و الزامات فعالیت‌های کلاسی اشاره کردند. در خصوص شرایط حضور در کلاس، حضور به موقع، پوشش رسمی و مناسب، رعایت جو رسمی، آماده کردن سخت‌افزار و نرم‌افزار کلاس آنلاین، رعایت مقررات و احترام به اساتید و سایر هم‌کلاسی‌ها از مهمترین کدهای اولیه بود. به عنوان مثال" دانشجو باید به موقع در کلاس حاضر شود و مشارکت فعال داشته باشد نه صرفاً به منظور حضور و غیاب. دانشجوی دکتری تخصص زن ۳۰ ساله". همچنین در همین جدول از دیدگاه مدیران آموزشی به چهار زیرطبقه‌ی الزامات ارزشیابی، تعامل با اساتید، تعامل با آموزش و حضور در کلاس اشاره شد. در خصوص تعامل با آموزش کدهای اولیه‌ای نظیر همکاری دوسویه با آموزش، حضور در زمان مشخص شده کلاس‌های عملی، همکاری جهت برگزاری کلاس‌های عملی و بازخورد به موقع نواقص آموزش مجازی استخراج شد. به عنوان مثال "آموزش مجازی حالت زنجیره آموزش، اساتید و دانشجو می‌باشد که باید با هم لینک باشند و آموزش آن‌ها را رصد کند. مدیر آموزش مرد ٤٦ ساله".

جدول ۱- طبقه اصلی و زیرطبقات در خصوص ضوابط اخلاقی فراگیران از دید اساتید، دانشجویان و مدیران آموزش

شرکت‌کنندگان	طبقه اصلی	زیرطبقه
اساتید	ضوابط اخلاقی فراگیران	الزامات اخلاقی امتحانات انتظارات از دانشجو الزامات حضور در کلاس
دانشجویان		شرایط حضور در کلاس الزامات امتحانی الزامات فعالیت‌های کلاسی
مدیران		الزامات امتحانی تعامل با اساتید تعامل با آموزش حضور در کلاس

در جدول ۲ که مربوط به بررسی ضوابط اخلاقی مدرسین می‌باشد، دیدگاه اساتید در سه زیرطبقه‌ی الزامات کیفیت تدریس، الزامات برگزاری امتحان و انتظارات از اساتید قرار گرفت. در خصوص الزامات کیفیت تدریس، تدریس منظم، بارگذاری منظم فایل‌های آموزشی، داشتن طرح درس متناسب با شرایط مجازی، پیش‌بینی مشوق برای مشارکت کلاسی، اختصاص فضای فیزیکی مناسب برای تدریس، ارزش‌گذاری برابر برای کلاس‌های حضوری و مجازی و رعایت جوانب احتیاط در مورد طرز صحبت کردن، نوع پوشش و پارازیت‌های محیطی در کلاس آنلاین به عنوان کدهای اولیه مطرح شد. به عنوان مثال "از آن جایی که کنترل فضای آنلاین سخت است، باید جانب احتیاط را در روند تدریس رعایت کرد و جدیت استاد در این امر خیلی مهم است. استاد تمام مرد ۵۲ ساله". در این جدول دانشجویان به سه زیرطبقه شرایط تدریس، کیفیت تدریس و انتظارات اشاره کرده بودند. در خصوص شرایط تدریس، زمان‌بندی مناسب، داشتن برنامه‌ی هفتگی، کاهش مدت زمان تدریس، رعایت تعداد

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

جلسات، پیش‌بینی فضای مناسب آموزشی، اشتراک توأم صدا و تصویر اساتید، طرح درس متناسب با جلسات و آماده‌سازی پیش‌فرض‌های تدریس از مهمترین کدهای اولیه بود. به عنوان مثال "در آموزش مجازی استاد هر موقع دلش می‌خواست فایل می‌گذاشت حتی یک هفته قبل از امتحان همه‌ی فایل‌ها را یک جا می‌گذارند. دانشجوی کارشناسی، زن ۲۲ سال". همچنین در همین جدول از دیدگاه مدیران آموزشی به چهار زیرطبقه‌ی الزامات امتحانی، محتوای آموزشی، تعامل استاد با دانشجو و استاد راهنما اشاره شد. در خصوص زیرطبقه استاد راهنما کدهای اولیه‌ای نظیر آگاهی از مشکلات آموزش مجازی دانشجویان، پیگیری حل مشکلات دانشجویان، برگزاری جلسات توجیهی دوره‌ای برای دانشجویان و آموزش قوانین و مقررات استخراج شد. به عنوان مثال "استاد راهنمای هر دوره باید با دانشجویان ماهیانه جلسه بگذارند و مشکلات‌شان را بپرسند و حل کنند. اساتید راهنما و مشاور در آموزش مجازی حضور کمرنگ دارند. مدیر آموزش زن ۳۳ ساله".

جدول ۲- طبقه اصلی و زیرطبقات در خصوص ضوابط اخلاقی مدرس از دید اساتید، دانشجویان و مدیران آموزش

شرکت‌کنندگان	طبقه اصلی	زیرطبقه
اساتید	ضوابط اخلاقی مدرس	الزامات کیفیت تدریس الزامات برگزاری امتحان انتظارات از اساتید
دانشجویان		شرایط تدریس کیفیت تدریس انتظارات
مدیران		الزامات امتحانی محتوای آموزشی تعامل استاد با دانشجو استاد راهنما

در جدول ۳ که مربوط به بررسی ضوابط اخلاقی سازمان می‌باشد، دیدگاه اساتید در دو زیرطبقه‌ی تجهیزات و انتظارات از سازمان قرار گرفت. در خصوص تجهیزات کد اولیه مناسب‌سازی فضای کلاس برای آموزش آنلاین مطرح شد. استادیار مرد ۵۰ ساله". در این جدول، دانشجویان به دو زیرطبقه تجهیزات و زیرساخت‌ها و انتظارات از سازمان اشاره کرده بودند. در خصوص انتظارات از سازمان، تدوین و آموزش مقررات آموزش آنلاین، فراهم کردن دسترسی به امکانات بیشتر سامانه، فراهم کردن شرایط تعامل دانشجویان با یکدیگر، دادن حق مدیریت زمان امتحان به دانشجو، تسهیل ارتباط دانشجو با اساتید، تسهیل برگزاری واحدهای عملی، برطرف کردن نقاط ضعف سامانه‌های آموزش مجازی و آموزش نحوه‌ی تدریس در شرایط مجازی برای اساتید از مهمترین کدهای اولیه بود. به عنوان مثال "ما اصلاً دانشگاه را نمی‌شناسیم، تا چند وقت پیش آموزش نمی‌دانستیم کجاست، دانشجوها را نمی‌بینیم، درس نمی‌خوانیم. قانون ۵۰ ثانیه امتحانات عادلانه نیست. دانشجوی پزشکی زن ۱۹ ساله". همچنین در همین جدول از دیدگاه مدیران آموزشی به سه زیرطبقه‌ی الزامات امتحانی، تجهیزات و زیرساخت‌ها و پایش اشاره شد. در خصوص پایش، کدهای اولیه‌ای نظیر پیگیری مستمر کیفیت کلاس‌های آنلاین، گرفتن بازخورد به موقع از دانشجویان، پیگیری به موقع نواقص آموزش آنلاین، برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای اساتید و برگزاری کارگاه‌های قوانین و مقررات برای دانشجویان جدیدالورود استخراج شد. به عنوان مثال "بعضی از اساتید تعداد جلسات را به درستی در سامانه بارگذاری نمی‌کردند و وقتی یادآوری می‌کردیم عصبانی هم می‌شدند. ما هم باید به اداره کل گزارش می‌کردیم. مدیر آموزش زن ۳۳ ساله".

جدول ۳- طبقه اصلی و زیرطبقات در خصوص ضوابط اخلاقی سازمانی از دید اساتید، دانشجویان و مدیران آموزش

شرکت‌کنندگان	طبقه اصلی	زیرطبقه
اساتید	ضوابط اخلاقی سازمانی	تجهیزات انتظارات از سازمان
دانشجویان		تجهیزات و زیر ساخت انتظارات
مدیران		الزامات امتحانی تجهیزات و زیر ساخت ها پایش

بحث و نتیجه‌گیری

در مطالعه‌ی حاضر از دید اساتید، یکی از مهمترین ضوابط اخلاقی فراگیران، الزامات اخلاقی امتحانات بود. به طوری که عدم ارتکاب به تقلب و داشتن صداقت بسیار مهم تلقی شد. طبق پژوهش صورت گرفته توسط Ampuni همکاران نتایج نشان داد که هر چقدر افراد از صداقت بالاتری برخوردار باشند به این عمل دست نمی‌زنند (۱۴). از سوی دیگر، از دید مدیران آموزشی، اساتید نیز ملزم به رعایت الزامات امتحانی هستند. به طوری که برای پیشگیری از تقلب باید تنوع در طراحی سؤالات داشته و

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

به تکالیف هم نمره دهند. اساتید از دانشجویان انتظار داشتند که در فرآیند تدریس مجازی به شرایط کلاس آنلاین متعهد باشند، مشارکت و حضور فعال داشته و تکالیفی که به آن‌ها سپرده می‌شود را به خوبی انجام دهند. همچنین داشتن مهارت کار با نرم‌افزارهای آموزشی کلاس‌های مجازی را داشته باشند. در دو مطالعه دیگر نیز نتایج نشان داد که سواد رسانه‌ای و کار با نرم‌افزارها می‌تواند بر تمامی موارد در افزایش کمیت و کیفیت کلاس‌های مجازی تأثیر به سزایی داشته باشد (۱۵،۱۶).

یکی از ضوابط آموزشی که توسط دانشجویان ذکر شده بود، شرایط حضور در کلاس بود. به طوری که بیشتر دانشجویان بیان کردند حضور به موقع، رعایت جو رسمی و آشنایی به نرم‌افزار و سخت‌افزارها از الزامات حضور در کلاس است. در این راستا، مطالعه محمدی‌مهر و همکاران نشان داد که دانشجویان برای آموزش مجازی باید آشنایی با موارد فنی سخت‌افزارها و نرم‌افزارها داشته باشند (۱۷).

نهایتاً از دیدگاه مدیران آموزشی برای فراگیران، الزامات فعالیت‌های کلاسی و امتحانی بسیار مهم بود. از نظر مدیران، دانشجویانی که فعالیت کلاسی را در آموزش مجازی انجام می‌دادند، در امتحان نیز ملاحظات اخلاقی و حرفه‌ای را رعایت کرده و نمره بهتری هم دریافت می‌کردند. تعامل با اساتید نیز از دید مدیران یکی دیگر از ضوابط بود. تعامل سازنده با اداره آموزش نیز از دیگر مواردی است که بر روی رعایت ضوابط آموزشی تأثیر مثبت دارد. به طوری که اگر موارد نامناسب در حین تدریس چه از طرف دانشجو و چه استاد به موقع گزارش و پیگیری شود، از تبعات منفی بعدی آن پیشگیری به عمل می‌آید.

در خصوص ضوابط آموزشی اساتید، یکی از مهمترین موضوعات از دید اساتید، دانشجویان و مدیران آموزشی الزامات کیفیت تدریس بود. به طوری که از دیدگاه اساتید مواردی چون بارگذاری منظم فایل‌ها، ارزش‌گذاری برابر برای کلاس‌های مجازی و حضوری و داشتن مهارت کافی کار با نرم‌افزارها می‌تواند بر افزایش کیفیت تدریس‌های مجازی تأثیرگذار باشد. نتایج را می‌توان چنین تبیین نمود که نظر اساتید راجع به اهمیت کلاس‌های مجازی و طرز نگرش و ارزشی که آن‌ها برای تدریس مجازی قائل می‌شوند، به طور محسوس بر روی کیفیت این کلاس‌ها اثرگذار است. از دیگر موارد مهم الزامات، برگزاری امتحان در دوران آموزش مجازی می‌باشد. به طوری که در امتحان نیز شرط‌هایی از جمله تکراری نبودن سؤالات امتحانی و انجام ارزشیابی براساس دروس تدریس شده ذکر شدند. مورد بعدی انتظارات این است که اساتید باید به صورت ارزشی به یک سری شرایط در کلاس درس از جمله جنبه‌های عاطفی و احساسی ارتباطات، بازخورد به تکالیف و پاسخ مناسب به تماس‌های دانشجویان توجه نمایند تا آموزش اثرگذار شود. به عبارتی، دانشجویان احساس کنند که استاد به آموزش آن‌ها اهمیت می‌دهد. از دید دانشجویان، اساتید باید شرایط تدریس را برای آموزش رعایت نمایند. همچنین اساتید باید یک برنامه‌ی هفتگی منظم برای آموزش داشته باشند و زمان تدریس را به هر علتی افزایش ندهند تا دانشجویان بتوانند به صورت مفید از کلاس بهره‌مند شوند. همچنین کیفیت تدریس از دید دانشجویان برای اساتید این مورد می‌باشد که استاد باید محتواهای آموزشی خود را به‌روزرسانی کند.

از دید مدیران آموزشی، تعامل استاد با دانشجو در بحث اخلاقی آموزش مجازی بسیار مهم می‌باشد. به طوری که پاسخگو بودن به سؤالات دانشجویان و ایجاد فضای مشارکتی در کل ضروری است. این یافته را چنین می‌توان تبیین نمود که حمایت بیشتر از دانشجویان و تعامل با آن‌ها به برگزاری هرچه بیشتر و کیفیت آموزش مجازی منجر می‌شود که در مطالعه‌ی Ampuni و همکاران نیز به آن اشاره شده است (۱٤).

در خصوص ضوابط سازمانی از دید اساتید می‌توان به تجهیزات و زیرساخت‌ها و انتظارات از سازمان اشاره نمود. طی یک مطالعه در دوران کرونا، نتایج نشان داد تجهیزات و زیرساخت‌های آموزش مجازی باید فراهم باشد تا کلیه‌ی ضوابط برآورده شوند (۱۸). همچنین دانشجویان نیز از سازمان انتظاراتی داشتند، یکی از این موارد وضع قوانین و تسهیلاتی برای آن‌ها بود که بتوانند هزینه‌های خرید اینترنت را ارائه دهند و یا آن را به رایگان در اختیار دانشجویان قرار دهند. در خصوص ضوابط اخلاقی سازمانی از دید مدیران آموزشی می‌توان به وجود الزامات امتحانی، وجود تجهیزات و زیرساخت‌ها و پایش تأکید نمود. مدیران آموزشی بیان کردند با پایش هفتگی کلاس‌های مجازی برگزار شده به صورت آنلاین و آفلاین و پیگیری مشکلات مشاهده شده، می‌توان کیفیت کلاس‌های مجازی را افزایش داد.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

اگرچه شیوع بیماری کرونا مشکلات زیادی بر تمام ابعاد زندگی مردم به ویژه سلامت آن‌ها در پی داشت، اما منجر به ایجاد برخی از روش‌های جدید برای کنارآمدن با این موضوع شد که به عنوان مثال می‌توان به شروع آموزش مجازی اشاره نمود. یکی از یافته‌های اصلی این تحقیق، کشف تعدد و تنوع جنبه‌های مختلف آموزش مجازی است که سیاستگذاران را با مسئولیتی بزرگ روبرو می‌سازد. هر یک از جنبه‌های مختلف این نوع از آموزش به تنهایی یک چالش جدی و عمیق محسوب می‌شود که پرداختن به آن مستلزم انجام مطالعه‌ای مستقل است. در عین حال، به نظر می‌رسد که توجه جدی به آموزش مجازی که در دوران اپیدمی کرونا ایجاد گردید، فرصتی مغتنم برای بررسی چالش‌های این روش آموزشی و ارتقاء بخش‌های مختلف آن فراهم آورده است که با گردآوری نتایج مطالعاتی از این دست می‌توان به نحو مناسب مورد استفاده قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی همدان برای حمایت مالی قدردانی می‌نمایند. همچنین از همکاری کلیه‌ی افرادی که محققین را در انجام این مطالعه یاری نمودند، کمال تشکر را ابراز می‌دارند.

تأییدیه اخلاقی

این مطالعه دارای تأییدیه اخلاقی به شماره‌ی IR.UMSHA.REC.1400.181 از دانشگاه علوم پزشکی همدان است.

تضاد منافع

این مطالعه برای نویسندگان هیچ گونه تضاد منافعی نداشته است.

سهم نویسندگان

محدثه صدری (نویسنده اول) روش‌شناس، پژوهشگر اصلی، نگارنده مقاله ۲۰ درصد؛ پروین چراغی (نویسنده دوم) پژوهشگر اصلی (۲۰ درصد)؛ امین دوستی‌ایرانی (نویسنده سوم) روش‌شناس، پژوهشگر اصلی ۱۰ درصد؛ محسن علی‌آبادی (نویسنده چهارم) روش‌شناس، پژوهشگر اصلی (۱۰ درصد)، مریم افشاری (نویسنده پنجم و مسئول) روش‌شناس، پژوهشگر اصلی، نگارنده مقاله (۴۰ درصد).

حمایت مالی

این مقاله با حمایت مالی معاونت تحقیقات دانشگاه علوم پزشکی همدان انجام شده است.

References

1. Rani S. Digital India: Unleashing prosperity. Indian Journal of Applied Research. 2016; 6(4):238-43.
2. Rahimi H, Shahin A, Agha Babayi R. Analysis of virtual and face to face training quality Amir Kabir University. Educ Strategy Med Sci. 2014; 7(2):75-81.[In Persian]
3. Mohamed MH, Ahmed SA, Hussein AM, Ahmed AS, Mohamed II, Sheikh AM. The Impact of coronavirus (COVID-19) on higher education case study private universities in Mogadishu, Somalia. Creative Education. 2020; 11(11):2249. DOI: 10.4236/ce.2020.1111165
4. Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L, Ho CS, et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 Coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. Int J Environ Res Public Health. 2020; 17:1729. DOI: 10.3390/ijerph17051729

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

5. Nicole M, Alsafi Z, Sohrabi C, Kerwan A, Al-Jabir A, Losifidis C, et al. The socio-economic implications of the Coronavirus and COVID-19 pandemic: A review. Int J Surg. 2020; 78:185-93. DOI: 10.1016/j.ijsu.2020.04.018

6. Onyema EM, Eucheria NC, Obafemi FA, Sen S, Atonye FG, Sharma A, et al. Impact of Coronavirus pandemic on education. Journal of Education and Practice. 2020; 11(13):108-21. DOI: 10.7176/JEP/11-13-12

7. Al-Baadani AA, Abbas M. The impact of Coronavirus (COVID19) pandemic on higher education institutions (heis) in Yemen: challenges and recommendations for the future. Eur J Educ Stud. 2020; 7(7)1-22. DOI: 10.5281/zenodo.3886259

8. Ahmady S, Shahbazi S, Heidari M. Transition to Virtual learning during the Coronavirus disease–2019 crisis in Iran: Opportunity or challenge? Disaster Medicine and Public Health Preparedness. 2020; 14(3):E11-2. DOI: 10.1017/dmp.2020.142

9. Salimi S, Fardin MA. The role of Corona virus in virtual education, with an emphasis on opportunities and challenges. Research in School and Virtual Learning. 2020; 8(2):49-60. [In Persian]

10. Rezaei AM. Student learning evaluation during the Corona: Challenges and Strategies. Educational Psychology. 2020; 16(55):179-214. DOI: 10.22054/jep.2020.52660.3012

11. Roholahi Sadat N, Mokhtari Z. Investigating the observance of ethical principles by the participants in the electronic exams of Tehran University of Medical Sciences. Medical Ethics and History of Medicine. 2013; 5(9):99-101. [In Persian]

12. Elo S, Kyngäs H. The qualitative content analysis process. Journal of advanced nursing. 2008; 62(1):107-15. DOI: 10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x

13. Guba EG, Lincoln YS. Competing paradigms in qualitative research. Handbook of qualitative research. 1994; 2(163-194):105.

14. Ampuni S, Kautsari N, Maharani M, Kuswardani S, Buwono SB. Academic dishonesty in Indonesian college students: An investigation from a moral psychology perspective. J Acad Ethics. 2020; 18(4):395-417. DOI: 10.1007/s10805-019-09352-2

15. Hamidizadeh K, Amirian F. Investigating the challenges of teaching elementary school social studies in cyberspace. Curriculum and Instruction Perspective Journal. 2021; 1(1):58-72. [In Persian] DOI: 10.22034/CJPJ.2021.13627

16. Rahbar Karbasdehi F, Rahbar Karbasdehi E. Virtual education of students during Coronavirus 2019 epidemic: Problems and solutions. Journal of Medical Education and Development. 2021; 16(3):224-5. [In Persian] DOI: 10.18502/jmed.v16i3.7905

17. Rahbar Karbasdehi E. Impact of Coronavirus 2019 on students with special needs. Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences. 2021; 29(5):3693-7. [In Persian] DOI: 10.18502/ssu.v29i5.6769

18. Hilburg R, Patel N, Ambruso S, Biewald MA, Farouk SS. Medical education during the Coronavirus disease-2019 pandemic: Learning from a distance. Adv Chronic Kidney Dis. 2020; 27(5):412-7. DOI: 10.1053/j.ackd.2020.05.017

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]

Ethical criteria in e-learning during the outbreak of COVID-19 from the perspective of students, faculty and educational administrators: A qualitative study

Mohadeseh Sadri[1], Parvin Cheraghi[2], Amin Doosti Irani[3], Mohsen Aliabadi[4], Maryam Afshari[5]

1. PhD Student, Gerontology, Department of Gerontology, Faculty of Social Health, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.
2. Department of Health Education and Promotion, School of Public Health, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan; Department of Gerontology, Faculty of Social Health, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.
3. Department of Epidemiology, School of Health, Health Sciences Research Center, Health Sciences & Technology Research Institute, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.
4. Department of Occupational Health, School of Health, Occupational Health and Safety Research Center, Health Sciences & Technology Research Institute, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.
5. Department of Public Health, School of Health, Social Determinants of Health Research Center Health Sciences & Technology Research Institute, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.

Abstract

Introduction: The outbreak of COVID-19 has confronted universities with countless challenges in educating students. Therefore, the present study was conducted to determine the ethical criteria in e-learning during the outbreak of COVID-19 from the perspective of students, professors and educational administrators at Hamadan University of Medical Sciences.

Methods: The present study was a qualitative one with qualitative content analysis approach. The study was conducted with the participation of 30 students, faculty and educational administrators who were selected through purposive sampling. The data was collected through semi-structured interviews. Elo and Kyngas approaches were used to analyze the data. To increase the scientific reliability and validity of the results Lincoln and Guba methods were applied.

Results: The participants included 16 students in different educational levels, 10 faculty members and 4 educational directors. After providing in-depth interviews and analyzing them in the first stage, a total of 193 initial codes were extracted. The primary codes were merged and the complete summary steps were placed in the relevant classes. In reviewing the ethical criteria in virtual education, a total of three main categories of learners 'ethical criteria, professors' ethical criteria and the organization's ethical criteria and 27 sub-categories were reported.

Conclusion: Due to the prevalence of COVID-19 disease, e-learning has expanded as a new educational method. Therefore, by developing the necessary infrastructure, producing and sharing software, interactive educational tools, and using the experiences of other organizations and other countries, the impact of this type of training can be increased.

Keywords: University, Educational Challenges, E-learning, COVID-19, Qualitative Study.

Correspondence:
Maryam Afshari,
Social Determinants of Health Research Center Health Sciences & Technology Research Institute, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.

ORCID:
0000-0001-5967-7575

Email:
afshari_m20@yahoo.com.

Original Article
Received: 2022 June 03 Accepted: 2022 November 02

Citation: Ethical criteria in e-learning during the outbreak of COVID-19 from the perspective of students, faculty and educational administrators: A qualitative study. Development Strategies in Medical Education. 2022; 9(2):11-19.

© 2022 The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-09-13]